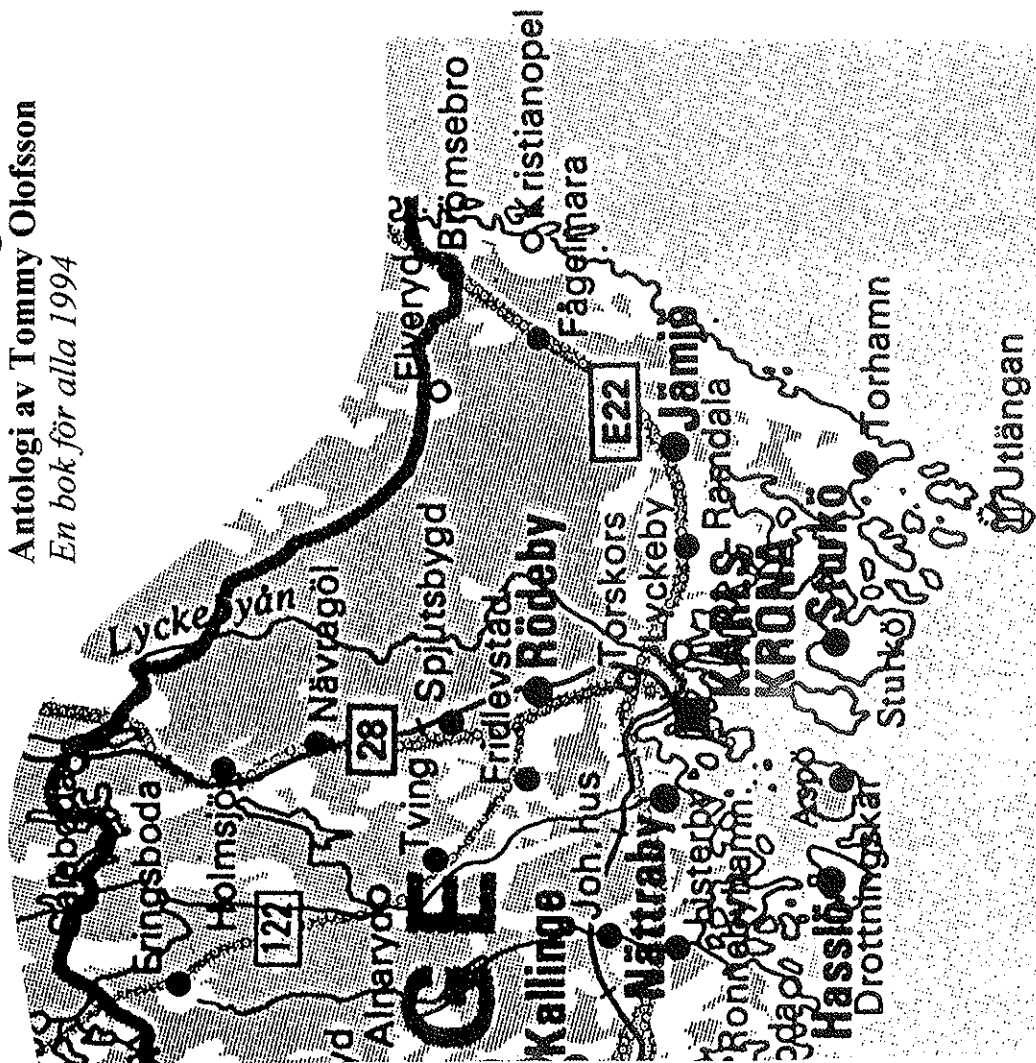

Studiehandledning till

Röster i Blekinge

Antologi av Tommy Olofsson

En bok för alla 1994

Studiehandledning

Röster i Blekinge

antologi av Tommy Olofsson

En bok för alla 1994

För antologin gäller, liksom för alla antologier i En bok för alla, att redaktören gjort ett personligt urval av texter för boken. *Röster i Blekinge* innehåller bidrag av ett sextiofåtal författare och texterna är kronologiskt ordnade från 1600-talet och fram till vårt 90-tal.

Målsättningen är att innehållet ska ge nya kunskaper och upplevelser av och om landskapet och att ni som deltar i cirkelna därutöver ska kunna välja ut intressanta titlar av de författare som ingår i antologin att ha som bredvidläsning och därigenom ytterligare kunna fördjupa studiearbetet i cirkeln. Av den anledningen finns en lista med boktips sist i handledningen.

Välj var sin bok för bredvidläsning och beställ böckerna på biblioteket redan efter första sammankomsten. Då hinner ni läsa och redovisa era intryck av resp bok innan cirkeln avslutas.

Första sammankomsten

Starta cirkeln genom att i samband med presentationen också inventera vilka kunskaper ni redan har om Blekinge och dess författare. Vad vet ni om landskapet? Blomstergården och hotell- och konferensanläggningen vid Ronneby brunn är stora turistmål. Laxfisket i Mörrumsån är välkänt och för en del år sedan blev Blekinge faktiskt världsberömt sedan en rysk U-båt ställts på grund strax utanför Karlskrona.

Men vad vet ni mera – vilka författare har ni läst, vilka platser har ni besökt?

Titta igenom listan med boktips sist i handledningen och välj ut de böcker ni vill ha som brevidläsning. Det är praktiskt att anteckna under läsningen, för att undvika att viktiga intryck och åsikter går förlorade, om det tar lång tid mellan läsningen och redovisningen av det ni läst i cirkeln.

Planera redan nu under vilka sammankomster redovisningen ska ske. Sätt av ordentligt med tid till diskussion vid dessa tillfällen.

Sist i antologin finns ett intressant register med data och kommentarer kring de författare som är representerade i boken.

I studiecirkeln kan ni välja att använda registret på olika sätt, t ex:

- Starta varje avsnitt med att läsa den biografiska notisen om författaren.
- Läs först den aktuella texten i boken och diskutera med ledning av denna t ex: Är det en bofast bleking eller en besökare som skriver? Vilken profession eller vilka specialintressen har författaren? Är det en refererande neutral text eller är den subjektiv, känsloladdad? Framgår författarens personliga ställningstagande av texten? Slå upp i registret och jämför med uppgifterna där!

Andra och följande sammankomster

Med författarmän och sidhänvisning följer här ett antal diskussionsuppslag. Självfallet kommer de olika texterna att ge många andra infallsvinklar till samtal i cirkeln.

Förordet sid 5

I förordet talas om Ronneby blodbad.

- Vilka i cirkeln känner till detta från historieboken?

(Stockholms blodbad och Kristian Tyrann kan de flesta säkert påminna sig.)

Fundera över varför utplånandet av nästan hela Ronnebys befolkning inte lämnat samma avtryck i historieskrivningen.

Läs redan nu Margareta Skantzze *Blekinges historiska arv* på sid 175.

- Vad ger det avsnittet för ny kunskap – vad kände ni till sedan tidigare?

Vidare i förordet, på sid 7, har bokens redaktör övertygats om att bildmaterialet inte måste illustrera texten, utan att det på egen hand kan fungera som röstprov ur det blekingska landskapet. När ni läst igenom boken kan det därför vara intressant att gå tillbaka och noggrant studera bilderna och diskutera de intryck de förmedlar.

Förstärker de texten de ansluter till, eller ger de associationer och upplevelser av annat slag?

Bokens redaktör har utvandrare i slakten. Hans amerikanska släktingar talar vid sitt besök en blekingedialekt som är så utpräglad och gammaldags grov att den inte längre existerar i Blekinge nuförtiden.

- Har ni egna liknande erfarenheter?
- Hur många olika dialekter finns representerade i cirkeln?
- Ge några smakprov på de dialekter ni växt upp med!
- Kan man påstå att radio och TV bidragit till att utrota dialekterna?
- Har folkomflyttningar inom landets gränser bidragit till att dialekter urvattnats?

Haquin Spegel sid 9

Författaren menar att de skulle föra för långt att räkna upp alla fiskar "dem som i alla hav kring vida världen finnas". Därför nöjer han sig med att räkna upp den tidens fiskbestånd i Östersjön och där finns minsann fiskar av mångahanda slag.

- Kan ni i cirkeln identifiera vilka fiskar han avser – har vissa av dem andra namn idag?
- ... av Kveitan kan man först god rav och räklings skära, det sedan övrigt är, med välbehag förtära ...
- Hur vill ni översätta de raderna till vår tids vardagssvenska?
- Känner ni till något om vad som fiskas från Blekingekusten idag?

Werner von Rosenfeldt sid 10

Här beskrivs i versform "Verkös slätteröl". Verkö herrgård tycks vara belägen öster om Karlskrona och där snålade man tydligen inte på vare sig mat eller dryck vid denna festlighet.

- Fundera över varför R valt att skildra festen i versform!
- Hålls det fortfarande slätteröl på landsbygden?
- Om inte – varför tror ni att de försvunnit?
- Har ni egna minnen av festligheter förknippade med en särskild arbetsprestation?

Carl Tersmeden sid 14

- Vilken kung är det författaren talar om?

I andra och tredje stycket på sid 15 för Tersmeden samtal med majestätet. I första stycket på sid 16 får T också tillfälle att kritisera Ehrensvärd för bristande förberedelser inför det kungliga teaterbesöket: "ty jag visste, att min talan skulle vid tillfälle komma till konungen." Tersmeden tycker slutligen att det är tråkigt att ingen i folkhopen som samlats känner till den "engelska mobbens ärebetygelser. ..."

Gunnar Ekelöf har uttryckt sin förtyusning över dessa minnen som endast var avsedda för skrivbordslådan. (Se notisen under författarnamnet sist i boken.)

- Vad ger avsnittet er för intryck av Tersmeden som person?
- Vilka "friseringar" av texten hade ni rekommenderat, om materialet skulle ha publicerats i sin samtid?

Hedvig Charlotta Nordensflycht sid 18

Tror ni att författaren i den första dikten ger uttryck för egna värderingar eller är det en satirisk betraktelse över den tidens förhållningssätt?

- Fundera kring och diskutera sista raden i andra dikten: "i stillhet tanken roar sig." !

Esaias Tegnér sid 19

I dikten jämför Tegnér södra Östersjön med Egeiska havet och där skymtar också gestalter ur den grekiska mytologin. Sök exempel på detta på sid 19 – 20! På sid 21 återvänder han till Blekinge genom "Trossö, nej Carlskrona". Vad vet ni i cirkeln om Trossö? De två sista raderna på sid 21 slår fast: "Epigram och Epos, bägge nödiga, ingendera för oss överflödiga !"

- Till vilken kategori vill ni hänföra Tegnér's dikt?

Slutligen tar han på sid 22 upp en tvist om det marina försvaret, om "skärgårdsflottan eller örlogsskeppen".

- Ger dikten där kanske en fingervisning om var Tegnér själv står i frågan?

Johan Anders Wadman sid 23

"Wadman skrev inte en rad om sin hembygd, desto hellre om hembygd och brännvin", skriver Tommy Olofsson i bokens förord. Läs notisen om Wadman i slutet av boken! "Utsupet, sa Wadman." – Kände ni till detta bevingade ord sedan tidigare?

- Kan ni påminna er andra "visdiktare och dryckespoeter" i den gustavianska traditionen?

Pehr Sparre sid 24

Här stiftar ni bekantskap med den tredje i raden hittills av skrivande officerare.

- Fundera över om det kan vara specifikt för Blekinge att ett förhållandevis stort antal författare har militär bakgrund?
- Sparre producerade en rad historiska romaner, vilket framgår av den biografiska notisen i slutet av boken. Lägga i det här avsnittet särskilt märke till den inledande miljöbeskrivningen, liksom avslutningen av första stycket på sid 24! Jämför med fortsättningen av berättelsen, där den brutala verkligheten tar vid, främst i form av dragonen, en rå sälle, som hotar skjuta den skräckslagne vägvisaren genom pannan!

Carl Jonas Love Almqvist sid 26

- Försök följa ekipagets resväg på kartan!

Almqvist talar om "Hovby-nejden efter det urgamla hovets hemvister".

- Vilken plats avser han och vilket hov kan det vara fråga om?

Johanna Catharina Edelfelt sid 33

I avsnittet besöker den unge mannen Lyckeby källa och ruinen av Lyckås slott.

- Kan ni placera berättelsen på kartan?
- I de sista meningarna berömmar gumman källan på blekingedialekt.
- Hur skulle meningarna låta på rikssvenska?
- Pröva att översätta dessa meningar till andra dialekter som finns representerade i cirkeln!

Karl August Nicander sid 35

- Läs den intressanta notisen om Nicander på sid 242.

I slutet av dikten anger han den ideala platsen för en näktergal, nämligen Djupadal.

I Almqvists avsnitt på sid 31, besöker det unga paret Djupafors, "den gigantiska bergsrännan"

- Har någon i cirkeln besökt platsen? Berätta, om så är, de intryck ni fick och jämför med t ex Almqvists beskrivning!

Assar Lindeblad sid 36

Per Nilsson skriver på sid 219 om den brinnande lokalpatriotismen i Blekinge. Kan det vara därför som dikterna i antologin ofta innehåller ortnamn eller landskapsnamnet? Eller kan bokens redaktör ha haft en särskild avsikt med att välja ut just sådana dikter – vad tror ni i cirkeln?

Assar Lindeblads dikt tillägnas Alnaryd och ungdomstiden där. I den biografiska notisen på sid 242 kan man läsa, att Lindeblads levnadsöde påminner om Tegnér, fast i mindre skala.

I "Mimns du det land", som är Tegnérers versifierade dedikation till sin gamle greklärare Magnus Norberg (som kom från Norrland), landar skalden redan i strof tre i sin egen hembygd, Värmland:

*Jag vet det väl, ty även jag har längtat
till mina berg, till mina skogars sus.
Som skalden till sin himmel har jag trängt
till björkarna omkring min moders hus.
Ack! i var själ en hembygds bilder glöda
mer blå är himlen där, och rosorna mer röda.*

- Jämför och diskutera de båda dikterna!
- Väcker bilden på sid 37 egna ungdomsminnen hos någon av deltagarna i cirkeln?

Georg Ameen sid 39

- Läs den biografiska notisen på sid 242!

Författaren ger en intressant och med siffror underbyggd redogörelse för nöden i Karlskrona på 1800-talet och ger också exempel på hur man utan allt för stora uppoffringar skulle kunna lindra den.

- Vad skulle ni i cirkeln vilja beteckna som lyx och överflöd i vår tid?

- Var finner vi nöden?

Herman Säterberg – Johan Ulrik Runstedt sid 42 – 44

I förordet till antologin *Mannens dikt om kärlek*, skriver Göran Palm, som är bokens redaktör, något om svårigheten att hitta kärleksdikter: "Många manliga poeter har knappast skrivit några kärleksdikter alls. Jag vet inte hur många diktsamlingar jag har bläddrat igenom de senaste månaderna utan att få ett enda napp. Med särskild förväntan har jag givetvis börjat läsa de samlingar som inleds med en kärleksfull tillägnan. "Till Eva", "Till min hustru", "Till friherrinnan B". Men det visar sig i regel att böckernas kärleksdikter, om det alls finns med några sådana, ägnas helt andra föremål än en älskad person. De ägnas naturen, musiken, Gud, fantasin, modet, barndomen. . . " Många av dikterna i denna antologi är inspirerade av kärleken till hembygden och särskilda platser där.

När ni läst ut antologin kan det vara intressant att gå tillbaka och notera de poeter/dikter som med namn placerar sig i landskapet. Gå därefter till de biografiska notiserna och samlar uppgifter om författarna.

- Hur är könsfördelningen bland dikterna?
- Hur många yrkesmässiga skribenter finns bland dem, vilka andra yrkesgrupper är representerade?
- Finns det återkommande motiv i dikterna?
- Var hittar ni dessa?
- Diskutera och dra slutsatser av resultatet?

Per Thomasson sid 46

Författaren har förlagt handlingen i berättelsen till år 1676.

Vid freden i Roskilde 1658 kom Blekinge att tillhöra Sverige.

- Vilket krig är det som skogvaktaren talar om?
- Kan berättelsens titel ge vägledning? (Läs också *Gränsbons stämna* av Vilhelm Moberg på sid 111.)

Maximilian Axelson sid 49

I dikten skildras brunnslivet i Ronneby. Som framgår av dikten är det ett blandat klientel som deltar i livet där:

*Sjuka, som med vandringsstaven,
stapplande mot graven luta;
friska, som på nöjen trötta
vila, för att — åter njuta.*

(Jämför med "Verkös slätteröl" sid 10!)

- Vilket versmått har använts i dikten?
- Läs den — gärna högt — och diskutera innehållet!
- Läs samtidigt dikten av Josefine Wettergrund på sid 55 — 57.
- Jämför!

Henrik af Trolle sid 53

I *Kampen för tillvaron* ger den f d sjöofficern sin skildring av ett blekingskt fiskeläge. En kontrast till de idyller, som många gånger målas upp i dikterna. "Under loppet av många år hade fisket slagit fel. . ." Fisket har haft stor betydelse för människors överlevnad i kustlandskapen. I Bohuslän talar man om "de stora sillperioderna", som skapade välstånd i kontrast till armodet under de år "sillen inte gick till".

- Har ni i cirkeln någon uppfattning om vilket fiske man var mest beroende av i Blekinge?
- Här, och på flera andra ställen i boken, talas om "vrakekor". Känner någon i cirkeln till och kan beskriva båttypen?
- Anser ni att författaren är neutral i sin skildring eller tar han ställning inför de förhållanden han beskriver?

Selma Lagerlöf sid 60

Nils Holgersson hamnar under sin färd med vildgässen i Karlskrona. Han råkar reta upp en kolerisk man och räddas av Gubben Rosenbom.

- Vem är egentligen denne Rosenbom?

Läs *Grubben Rosenboms sista runda* av Sven Christer Swahn på sid 161–169!

Fabian Månsson sid 72

I detta inlägg beträffande ”avgiftsfritt strömmingsfiske medelst skötar”, lyssnar man till en riksdagsman som vet vad han talar om. Grips ni möjligen av nostalgi när ni läser inlägget av en riksdagsman, årgång 1912? Eftersom vissa riksdagsdebatter sänds i radio är det lätt att som en jämförelse spela in en sådan på band, för att gemensamt lyssna, diskutera och jämföra!
Vi får också pedagogiskt beskrivet hur fisket går till och varför man måste ”vraka med rev”.

I *På kryss i Blekingeskären* får ni också ett skönlitterärt stilsprov.
• Summera hur mycket av natur och liv i blekingsk miljö, som ryms på några sidor!

Axel De la Nietzsche sid 80

Författaren skriver med en viss bitterhet om skogsplanteringen på åkermark kring sjön Immeln i slutet av arton- och början av nittonhundratalet. Det är en sak som har aktualitet även i våra dagar genom planteringen av granskog på outnyttjad åkermark.
• Vilka uppfattningar har ni i cirkeln i ämnet?

William Andersson sid 82

I berättelsen *Aspöflickan* får vi stifta bekantskap med ett par av Blekinges mytiska väsen. En ”vit och vacker varelse” uppmanar Nils Måns att ro ut till Sundsbådan för att få sill. Han får också en präktig fångst, men när han yppar sin syn för andra fiskare när hämnden honom.

På den dramatiska fisketuren, där Anna räddar både sig själv, båt och husbonde i land vid Utklippan, visar sig också havsfrun i en speciell skepnad och varnar om ett annalkande oväder. Anna försöker kasta vanten om halsen på henne, som far lärt, men det lyckas inte. När hon kommer i land ser räddarna på henne med

vördnad – snön på hennes hår har frusit fast och bildar ”en krona på hennes hjässa”.

• Känner ni till liknande sägner från Blekinge eller andra kustlandskap?

Lubbe Nordström sid 89

• Har någon i cirkeln läst författarens rapportbok *Lort-Sverige?* Resorna gjordes på 30-talet.

• Har ni egna minnen av bostadsförhållanden på den tiden?

Här illustreras avsnittet med en teckning av det halvt hoprasade huset.

Frank Heller sid 91

”I mina minnesbilder äro rummen gigantiska. När jag många, många år senare återsåg dem hade de blivit något mindre till omfånget, men voro fortfarande aktningvärt stora”, skriver författaren om barndomshemmet. Vårre var det med trädgården, utsiktsberget och bersån De platserna svarade inte alls mot de storslagna minnesbilderna.

• Har ni liknande erfarenheter från barndomsmiljöer?

Ragnar Jändel sid 97

• Läs Jändels dikt ”Min bygd” samtidigt med Tommy Olofssons

”Sännen, Blekinge”, på sid 210.

• Läs först de båda dikterna högt i cirkeln!

• Läs därefter dikterna för er själva och begrundna Sandro Key-Åbergs förslag nedan om hur man kan läsa dikt!

”Det finns alltid en vilja, en avsikt i det språk vi möter – det står alltid en människa bakom dikten. Ta reda på vad han vill, ta reda på varför han vill det!”

”Dikt handlar alltid om verkligheten, men inte bara om tingen, allt vi kan iaktta, som vi kan lukta och smaka och känna på med våra händer. Dit hör också våra känslor och föreställningar, alla våra upplevelser vi har av verkligheten omkring oss.”

- Vad är det för påtaglig verklighet dikterna beskriver?
- Vad är det för känslor, föreställningar och upplevelser de uttrycker?
- Dikt är ett val av verklighet. Har de båda dikterna valt olika delar ur verkligheten?
- Utifrån olika upplevelser av verkligheten?
- Kan ni finna element i dikterna som vittnar om, att en av dikterna är född under sent artonhundratalet, den andre i mitten av nittonhundratalet?

Sarfrid Neander-Nilsson sid 105

I barndomsminnena står Nisse Skön för det skrämmande: "Om du lipar så kommer ryssen.."

- Känner ni till andra talesätt, som var ägnade att skrämna barnen i den tidens barnuppföstran?
- Spökhistorien om de döda sjömannens vandring till kyrkogårdar, i en bygd där varje väg ledde förbi någon kyrkogård, bidrog också till att skrämna pojken. Det finns också andra historier i folktron om skepnader, i vilka de döda sjömannens själar visar sig, då de blivit borta på sjön och således inte kunnat begravas i vigd jord.
- Har ni hört liknande sägner?

Fortfarande är det viktigt för många människor att bortgångna vilar i en grav, som är påtaglig och som man kan besöka. Det har kommit till uttryck ganska nyligen genom Estonia-katastrofen.

- Hur ser ni själva på detta?

Harry Martinson sid 114

Inledningsvis beskriver Martinson kronoskogsområdet vid sjön Immeln. Det är de kronoskogar, som De la Nietze talar om på sid 80. Så ogenomträngliga och tätta att han inte kan hitta spåren efter barndomshemmet.

- När ni läser vidare i Martinsons text – fundera över vad det är som gör hans prosa så speciell. Stryk gärna under de partier som ni tycker är mest väsentliga för er upplevelse av denna blekinge-

skildring. Här lever landskap och människor som jämbördiga. Här ser man allt genom barnets ögon.

- Läs t ex högt avsnittet om pojkens besök i Olenas stuga under den sällsynta fridagen. Hans beskrivning av bohaget, vad han bjöds att äta o s v.

- Stryk också under exempel på det bildspråk som är författarens eget t ex "en trollhord av enbuskar viftande av och an som all världens rumpor.."

Ibland räcker inte språket till för bilden han vill skapa, då uppfinner han ett eget ord, som t ex "höga gråstenstup med vridna, förknävrade klippfuror".

- På sid 130 skriver M om lindarna, som han beundrar och som han inte anser sig vara "färdig med". I det sammanhanget kan ni också på nytt läsa dikten "På Hanö", sid 58. Den är skriven av A T Gellerstedt, som också har ett särskilt förhållande till lindarna.
- Hyser någon i cirkeln också en särskild kärlek till något trädslag?
- Berätta för varandra!

Alf Henrikson sid 136

Författaren, som avled 1995, har glatt många med sina finurliga, rimmade dagsverser i Dagens Nyheter. Hans historiska böcker har också blivit flitigt lästa. Ett prov på hans humoristiska verskonst finner ni här, där han målände skildrar hur Karlshamn invaderas av Karl XII:s turkiska fodringsägare.

Sven Edvin Salje sid 143

Med utsiktspunkt från barndomens gata – Hantverkargatan i Jämshög – berättar författaren om steggubbar från Göinge (stiagöing på skånska), som drog förbi med sina långa stegar, om tattare och zigenare och om hur det kom sig att torsken fick dåligt rykte.

- Det är ett gammalt talesätt, vilket också nämns i Fabian Månssons text, att torsken inte är god i de månader som saknar "r".
- Har ni i cirkeln också känt till detta?

Nu förklarar Salje orsaken – under de varma sommarmånaderna klarade inte torskens transporterna från kust till inland, det var ju före kyltransporternas tid som torskens dåliga rykte grundlades.

- Vad tror ni om den förklaringen?

Nine Christine Jönsson sid 155

I detta avsnitt där fregatten Vanadis lättar ankar från Karlskrona hamn, framgår det att det för flottans besättningsmän fanns båtsmanstorp precis som soldattorp för infanteristerna.

- Kände ni till det förhållandet tidigare?

Bertil Palmqvist sid 170

Här berättas den sällsamma historien om Snus-Henrik i Kyrkhult, som bevisligen skrev dikt och som också troligen kände till Edgar Allan Poes berömda dikt ”Korpen”.

Överallt i världen, ja, i de flesta samhällen har väl någon gång funnits ett original, som i vissa fall varit lite skrämmande, men som också lämnat fältet fritt för fantasier – ett liv och leverne, så skilt från det vardagliga och normala.

- Har ni några egna upplevelser av original av samma slag som Snus-Henrik?

Per Odensten sid 172

Avsnittet handlar om en religiös sekt som bedriver sin verksamhet i sydöstra Blekinge. I den människosortering som beskrivs, skiljer man verkligen agnarna från vetet.

- Läs texten noggrant och diskutera med ledning av den information ni inhämtar, ungefärliga årtal för när detta kan ha utspelat sig!

Horace Engdahl sid 188

På sid 192 kan man läsa om 1958 års försvarsbeslut som väckte debatt. Där talades det om en omfördelning av försvarsanslagen som skulle innebära halvering av flottan. Man kunde också nere på varvet bese kadavret av pansarskeppet Sverige, en gång bekostat

av en omstridd riksinsamling under andra världskriget, nu färdigt att huggas ner till skrot.

- Har ni i cirkeln några personliga minnen av dessa båda händelser?

Leif Stenholm sid 198

- Läs och diskutera den historiska översikt som ges i det här avsnittet!

Karin Thunberg sid 202

Den här charmfulla skildringen av livet på Tjurkö före bron — och efter bron, ger säkert mycket att tala om. Där beskrivs företeelser som ni alla kan känna igen från era olika utsiktspunkter, från de platser där ni har haft er uppväxt. Låt därför det här avsnittet öppna en diskussion om igenkännanden men också om vad som skiljer, genom att berätta egna uppväxtninnen för varandra!

Alexander Skantze sid 224

Det här är en ung författare, som också skildrar en ung man och hans flicka, på besök i hemstaden Karlskrona. Vi hamnar vid läsningen långt ifrån idyllen, men det är en intressant och spännande berättelse, som ger många tillfällen till diskussion.

- Börja t ex genom att var och en bidrar med sin egen personliga tolkning av novellen!

Litteraturtips

- Sivar Amér: *Vilken kämpe*
Mats Bramstäng: *Sällsamheter i Blekinge*
Axel De la Nietzsche: *Svart granit. Berättelser från stenbärarland*
Jöran Fischer: *Länsmannens päls*
Harry Martinson: *Nässlorna blomma*
Vilhelm Moberg: *Förrädarland*
Fabian Månsson: *Rättfärdighetsgörelse genom tron*
Sanfrid Neander-Nilsson: *Byn under berget*
Per Nilsson: *Viktiga saker* (ungdomsbok)
Per Qdensten: *Gheel — De galnas stad*
Sven Edvin Salje: *Du tysta källa eller Med de våra genom sekler*
Per Edvin Sköld: *Blekingesögner*
Sven Christer Swahn: *Sällsamheter i Karlstrona*
Blekinge, Utbildningsförlaget Brevskolan
STFs årskrift 1971